

"Pruthuset" i Norrby : ett spelstycke i två tablåer /

Berglund, Per Olof,

81 F a Br.

BERGLUND

PRUTHUSET
I NORRBY

BERGLUND. P. O.

Vitt S.
Damm
C. S.

"Pruthuset" i Norrby

Ett spelstycke i två tablåer

av

Pöpsi

Rätt att uppföra stycket erhålles endast
efter överenskommelse med förläggaren

Eget förlag

Produktet i Norrby

En bok om den gamla Norrby

1911

Stockholm 1911

Linköln Bloms Boktryckeriaktiebolag

Personer:

JON JONSSON i Norrby, hemmansägare, ordförande i Norrby brandstodsbolag.

HANS HUSTRU.

MARIA, deras dotter.

OLLE, dränggosse.

VILLE WALLIN, målare.

FÖRSTA TABLÅN.

Scenen är Jon Jonssons »kontor». Ett bord med skrivtyg och några öflaskor. På golvet står en rad tomma öflaskor. Vid väggen en soffa och en byrå. På väggen »Hvarannandagsposten», porträtt av kungen och tyske kejsaren samt en telefon.

Jon Jonsson (gående av och an på golvet): Hå-hå-ja-ja. Nu ska' de' väl ändå snart vara slut på den här historien. Dessa arbetare, va' dom är förfärliga nu för tiden. Bara högre löner och kortare arbetstid. »Mänskliga rättigheter», säger dom. Ha-ha-ha. (Går till bordet och tömmer ett glas). Inga uppoffringar för det allmänna bästa. Ingen fosterlandskärlek. (Går till bordet och tömmer ett glas). Och jag, som har offrat så mycket för fosterlandet, för Norrby kommun. Jag har bildat brandstodsbolaget, jag har varit dess

ordförande och jag är det. Inte har jag fått något betalt för de' och inte har jag velat ha heller. Men arbetarne, minsann de göra ingenting för ingenting. Dock skulle de, om de hade någon fosterlandskärlek, vara som de gamla soldaterna, som offrade sig för landets väl. (Går till bordet och tömmer ett glas; lägger sig på soffan). Men vi, som gå i spetsen, måste naturligtvis på något sätt utmärkas. (Jon Jonssons ansikte skiner). Få se, om jag inte blir vald till riksdagsman ändå nu. Jag offerar mig för fosterlandet. (Jon Jonsson insomnar omedelbart och snarkar högljutt. (Paus.) Det knackar på dörren. Jon Jonsson sover och snarkar fortfarande).

Olle (kommer in med en hopvikt tidning. Har ett nykterhetsföreningsmärke i rockslaget. Tittar sig skälmaktigt omkring i rummet och på buteljerna.)

Jon Jonsson (talar i sömnen): På fosterlandets altare. En brand har uppstått. Den måste släckas.

Olle (går fram till bordet): Ett snyggt altare, det här. Men nog tycks han ha att släcka med. (Lägger tidningen på bordet. Går hastigt ut ur rummet, slängande igen dörren efter sig.)

Jon Jonsson (vaknar, gnuggar sig i ögonen): En brand har uppstått i vårt fosterland. Den skall släckas. Jag, Jon Jonsson, är kallad därtill. Mitt liv är en allegori eller en symbol, som det heter på skaldens tungomål. En brand har uppstått i vårt fosterland. Den har redan hunnit till våra bygder. Det visa dessa socialister och bråkmakare, som byggt spruthuset. Sträjk och bråk har det varit, men nu är det ändå färdigt — på min bekostnad, jag skänker det till kommunen. Bara namnet återstår. Där skall stå SPRUTHUS. De' ska' den här Ville Wallin

sätta dit, den där pojken, som gick i skolan på samma tid som Maria. Ha-ha-ha. Han har varit i stan och lärt måleri. Det var den, som Maria tyckte om, som hon inte har glömt ännu efter vad mor säger. Kanske han är socialist, han också, och skall ställa till bråk. (Går med något osäkra steg fram till bordet. Fattar flaskan för att slå i ett glas. Märker tidningen, som han hastigt vecklar upp, vänder tidningen på alla sidor. Mumlar): Skolläraryn hade ju skickat in, sa' han. Jo, här ha vi de'. (Läser högt, något stapplande:) »Brev från Norrby. Från Norrby skriver Hvarannandagspostens platskorrespondent. Som för Hvarannandagspostens läsare är bekant, kommer länets ärade hövding att i morgon, söndag, besöka vårt avlägsna, idylliska Norrby. Herr landshövdingen kommer därvid att gästa patron J. Jonsson. Herr landshövdingen reser emellertid icke blott »til Lyst». Herr landshövdingen, som så varmt intresserar sig för utvecklingen och framåtskridandet av det honom anförtrödda län, varav Norrby kommun utgör en ringa del, kommer givetvis att då låta sig underrättas om Norrby kommuns snabba och glädjande utveckling under senaste lustrum eller femårsperiod. »Vi ärna »skvallra ur skolan» och omtala att dit hör i första rummet bildandet av Norrby sockens brandstodsbolag. Dess stiftare, ordförande, »spiritus rector», som de gamle grekerna så sant uttryckte sig, d. v. s. ledande själ, är ovannämnde patron J. Jonsson. Hr Jonsson förtjänar sitt särskilda kapitel och vilja vi därför med redaktionens tillåtelse orda något om hans inlägg i det allmänna livet. För tre år sedan stiftade hr Jonsson Norrby brandstodsbolag. Att redogöra för gången av dess utveckling skulle föra oss alldeles för långt. Vi få lov att inskränka oss till att säga att hr Jonsson av ödet synes utvald för en stor mission i dessa tider. Vi veta alla huru som en brand flammade upp i vårt land, en brand, där

förnekelsens och omstörtningens låga brinner. Vi misstaga oss icke om vi antaga att våra läsare förstå att vi mena socialismen, som breder ut sig likasom en våg över land och hav. Mera härom sedan. Hr Jonsson har med aldrig svikande lokal- och fosterlandskärlek icke blott instiftat Norrby kommuns brandstodsbolag för tre år sedan utan även ordnat vårt timliga brandväsen i övrigt. Vi måste fatta oss kort: Patron Jonsson har också med egna medel låtit uppföra och bekosta ett spruthus i kommunen. Detta står i dagarna färdigt. Endast inskriptionen »Spruthus» återstår. Inom parentes må sägas, att den, som skall ditmåla inskriptionen, är en ung man, ett socknens barn, som i staden lärt målareyrket och nu efter en tids praktik i huvudstaden ämnar etablera sig i hembygden som egen mästare. Att skildra spruthusets byggnadshistoria vore detsamma som att allt för mycket vidröra den brand, som hotar att övergå gamla Sverige genom socialisterna. Vare nog sagt att detta spruthus varit skådeplatsen för de första strejkerna i vårt hittills så lugna Norrby. Naturligtvis skaffade patron Jonsson från början goda och laglydiga arbetare att grundlägga och utföra verket. Socialistiska agitatorer från staden läto dem ej njuta sin arbetsro utan uppviglade dem till strejker. Till på köpet bildades där en fackförening. Hr Jonsson, mecenaten, har emellertid ridit ut stormen så, att trots att arbetet genom det myckna strejkandet och de oskäligt uppskrivna arbetslönerna blivit över förväntan dyrt, så står dock spruthuset nu färdigt på sin plats till evärdlig åminnelse av den frikostige givaren, herr patron J. Jonsson. Som sagt, endast fulla namnet fattas. Vi skrevo här ovan: »men härom nedan». Trots att detta brev begynner att antaga kolossala dimensioner, måste vi nämna att patron Jonsson här i orten man och man emellan börjar nämnas som kandidat till stundande riksdagsmannaval. Vi

som varit i tillfälle att lära känna hans åsikter, kunna försäkra att ingen kan vara mera skickad för en riksdagsmans värv än hr Jonsson. Bevararen mot den timliga branden skall också vara bevararen mot den andliga branden, som upplammat i vissa arbetares sinnen, en brand dock, som kan bli farlig nog. Au revoir.» (Rörd lägger Jonsson ifrån sig tidningen.) Mumlar: Branden, branden. Ja, jag skall släcka den. Det är mitt livs allegori. (Blir yttermera rörd, tar sig ett glas till och kryssar till soffan, där han insomnar. Paus.)

Jonssons hustru (inkommer): Hur mår du?

Jonsson: Bra. Jag låg och drömde, att hela världen brann, men att jag var riksdagsman och släckte den.

Jonssons hustru (ser sig förskräckt omkring och på de myckna buteljerna. För sig själv): Herre je, han må väl inte ha fått flugan. (Högt): Brand, vad menar du, Jonte?

Jonsson: Ah, du förstår dig inte på politik. Hur är det med Maria?

Hustrun: Bra. Hon har träffat Ville Wallin. Hon säger att dom ska gifta sig till jul.

Jonsson (rusar upp från soffan): Är hon blixst förbannad? Gifta sej med målarn! Han har ju ingenting.

Hustrun: Han har sin skicklighet, säger Maria. Förrästen vet du, Jonte, att Maria är myndig.

Jonsson: Jo; har den äran att veta det. Här har hon gått och stött ifrån sig friare, rika, präktiga pojkar. Nu är hon 24 år, snart gammaljänta. Är det verkligen sanning, att hon gått och väntat på Ville Wallin?

H u s t r u n (undfallande): Ja, de' ser så ut, gubben min.

J o n s s o n: Jag märker att du och Maria spela under täcke med mej. Kan du utan att skämmas se, hur vårt enda barn, fött att ärva ett hemman, som med skogen är värt minst 50,000 kr., gifter sig med en arbetare, som ingenting har?

H u s t r u n: Arbetare? Han är mästare. Det vill säga, han kan ha gesäller.

J o n s s o n: Arbetare och mästare kommer på ett ut, när dom ingenting har. Kanske han är socialist också. Gå efter Maria! (Hustrun går. Paus. Hustrun och Maria inkomma.)

M a r i a (klädd i en nätt köksdräkt): Goddag, pappa.

J o n s s o n (tillnyktrad, betraktar henne noga): Barn, vad tänker du på?

M a r i a: Ingenting särskilt. Jag hjälper mamma med att ordna, baka, steka och koka tills länshövdingen skall komma. Som pappa vet, kommer han med 10-tåget i morron.

J o n s s o n (bestört): Å, herre gud, jag hade så när glömt, att det var söndag i morron. (Rusar upp.) Jag måste se efter, om din (hånande) fästman har målat spruthuset färdigt. (Slänger på sig en rock. Tar en käpp och går.)

M a r i a (till sin mor): Jag undrar huru det här ska' gå. Men det får gå hur det vill. Jag gifter mig med Ville. Pappa må gärna göra mig arvlös. Ville är en duktig arbetare, nykter och ordentlig. Jag kan också arbeta. Vi reda oss nog.

M o d e r n: Kanske pappa ger med sig. Han är i grund och botten en snäll karl, som aldrig förr talat illa om arbetarne. De' är först nu, sedan prästen och bolagsherrarne ha intalat honom

att han ska' bli riksdagsman, som han har börjat på att tala illa om arbetarne. Å så läser han den där »Hvarannandagsposten». På den tid han läste »Framtiden», så ansåg han att arbetarne hade rätt. Men mest förändrad tycks han ha blivit sedan Fällöbolaget gav honom 20,000 kr. för Svedjeskiftet och han blev du med bolagsherrarne och han fick heta patron.

M a r i a och M o d e r n sätta sig i soffan.

M a r i a (förtroligt): Hör du, mamma! Ville sa' att han nog skulle reda ut det här. Inte för pengarnas skull — dom reder vi oss förutan, säger han, utan för att stuka pappa för hans oförsynta uppträdande mot arbetarne, säger han.

M o d e r n; Ja, vet du de'; ja' tycker de' skulle vara förfärligt tråkigt och skamligt också, om du skulle lämna ditt hem utan din fars välsignelse. Men huru tänker han göra?

M a r i a: Ja, de' är lustigt. De' är verkligen så man kan skratta åt'et. Han har börjat måla namnet på spruthuset. Han har målat bakifrån, och nu har han slutat, så att det står »pruthuset», s-et fattas. (De skratta båda). Men vad tänker vi på, som sitter så här? (Reser sig för att gå).

M o d e r n (håller henne tillbaka): Men huru tänker nu Ville göra?

M a r i a: Jo, när pappa ser att de' nu står bara »pruthuset», så ger han med sig. Inte vill han att landshövdingen och hans följe och allt folk, som samlas vid stationen i morgon, ska' se att det står »pruthuset». Du vet att pappa har skänkt eller skall skänka spruthuset till kommunen, för att han skall få så många röster vid riksdagsmannavalet. Och du vet vilket krångel det har varit med arbetarna och avlöningen. Huset kallas allmänt »pruthuset». Och står de' nu så i

morron, då stassen kommer, så kastas ett sådant löje över pappa, att han blir omöjlig som kandidat, som det heter.

Modern: Ha-ha-ha. Ja, de' va' lustigt. Men nu måste vi ut i köket. (De gå).

Jonsson (inkommer): A, herre min skapare, där står »pruthuset». Å i morron kommer landshövdingen. (Lägger sig på soffan. Paus.) Men är det verkligen sant att där står »pruthuset»? Kanske jag såg miste, uppskrämd och konfys, som jag är — jag måtte väl inte ha dille. Å, jag har ju en kikare. (Går till byrån, öppnar en låda. Söker och finner till slut en kikare. Drager ut den, stiger upp på en stol vid fönstret.) Å, se folk går där förbi. Dom stannar . . . Dom skrattar. Se, där kommer fackföreningen med sin röda fan — fana . . . Musiken går framför. (Musiken höres på avstånd). Nu tystnar den. De va då i-n. Hör hur dom ropar: Hurra för riksdagsman Jonsson! (Ett hurrande höres. Jonsson faller vanmäktig ner från stolen). Om jag hade den där Ville här ändå. (Reser sig och utropar glatt.) Å, måla dit ett S kan väl vilken sate som helst. Det kan Olle, drängpojken. (Kastar en blick av hopp och förtvivlan ut genom fönstret. Slår i ett glas och dricker. Öppnar dörren åt förstugan och ropar): Olle — Olle — Olle — O —

Olle (visar sig).

Jonsson (i myndig ton): Gå genast och skaffa en pensel och lite' svart färg eller linolja och kimrök!

Olle: De' är saker, som inte finns här i gården.

Jonsson (tager upp sin portmonnä och ger Olle en enkrona): Gå till Petterssons och köp!

Olle (tager kronan och går).

Jonsson (tager sig ett glas och lägger sig på soffan). Jo, det är härligt, det här... Pruthuset... Hurra för riksdagsman Jonsson... Hurra... Hurra... (Tager sig om huvudet). Jag tror, jag blir tokig... Eländiga riksdagspolitik... So... so... si... alimsen. Fackföreningen — Jon Jonsson i Norrby blir inte riksdagsman... De' kan göra detsamma... De' var en falsk allegori, det där att den, som ordnade brandväsendet i Norrby, skulle släcka tidens brand i Nordanlanden. Förbannade skolmästare... Bolagsherrarna, ha dom drivit med mig? Eller har det varit deras allvar, att jag skulle bli riksdagsman...? De satte upp mig mot arbetarna, som jag alltid förr kommit överens med... Jag var ju endast en bonde... En småbonde... Ingen storbonde ens... Lite jord men bra med skog. Som mina förfäder lämnat mig i arv... Som jag sålde... Och blev rik... Patron... Nå, bara jag får upp esset på spruthuset, så får det vara bra... (Paus). Går av och an.

Olle. (kommer in). Pensel och färg, de' finns inte.

Jonsson. Finns de' inte? Har du varit till Petterssons?

Olle. Jo.

Jonsson. Va' sa dom då?

Olle. Dom hade inge'. De' va' slut. (Går).

Jonsson. Slut, slut? Än handlarn vid stationen då?

Olle. De' va' slut där också. Dom hade haft penslar å kimrök å linolja i ett fat, men arbetarne hade köpt opp'et. (Stannar vid dörren).

Jonsson. (Går till telefonen och ringer). Få' ja' handlar Pettersson? (Paus). Är de' hand-

lar Pettersson? (Paus). Är de' Petterssons? (Paus). Har ni inte linolja å pensel? (Paus). Är de' slut? (Ringer av. Paus). (Går ett slag kring golvet, därefter till telefonen och ringer). Får ja' handlarn vid station. (Paus.) Har ni pinolja och lensel? (Paus). Kinolja å limrök. (Paus). Förstår ni inte? Jag menar pinolja, limrök å kän-sel. (Paus). Pin, kin, lim. (En lång och stark avringning från handelsboden.)

O l l e (flinar. För sig själv): Jag tror gubben fått flugan.

J o n s s o n: De va då fan. (Går till telefo-nen och ringer). Får jag skolläraren. (Paus.) Är de du Böklin? (Paus. Jonsson något lugnad). Jo, nu stå vi vackert här. De' är nu sent på lördagskvällen. På spruthuset står det »pruthuset». (Stavar PRUTHUSET). De' är omöjligt att få dit esset. Hos handlarna ha arbetarna köpt opp både penslar och färg. (Paus). Sammansvärjning? Jo, de' är sammansvärjning. Jag tänkte själv smeta dit ett ess. (Paus.) Å i morron kl. 10 ha vi landshövdingen här. (Paus). Å massor av folk gå förbi spruthuset redan nu och gör sig lustiga. Att du skulle skriva så där i Hvarannandagsposten. (Paus). Jag får inte tag i Wallin — ja' vill inte tala vi'n. (Paus och avringning. Jonsson går ett slag över golvet. Hans ansikte klarnar upp. (Till Olle). Far din har ju bruka' måla om somrarna. Han måtte väl ha en pänsel och lite färg. Ni får 10 kr. att dela, om ni före kl. 12 i natt smetar upp esset.

O l l e går.

J o n s s o n. (Ropar i dörren): Om inte far din har pensel och färg, så tag dom var du vill. (Lägger sig, dricker och insomnar oroligt.)

(Ridån faller sakta.)

ANDRA TABLAN.

Jonsson (Går av och an). Förfärligt, förfärligt. För... (Dörren till ett angränsande rum öppen). För... (En klocka i det angränsande rummet slår tolv slag). Ja, nu slog klockan tolv, å Olle har inte kommit tillbaka med pensel och färg. Vi ska' få se att arbetarnas sammansvärjning omfattar hans far också, allt tjänstefolk i byn. En pensel i en bondgård skulle väl inte vara omöjlig. (Paus). För resten är kanske inte Olle att lita på heller. Han har ju ett sånt där märke. Så han är nog socialist också. (Går och lägger sig på soffan).

Olle (kommer in): De' finns inte.

Jonsson: Har inte far din en pensel?

Olle: Han hade en i går. Men så kom de' en arbetare å köpte den för 50 öre.

Jonsson: Än i gårdarna då?

Olle: Dom har gått och lagt sig, alla människor.

Jonsson (för sig själv): Ja, du har rätt. Alla människor ha gått och lagt sig, Lyckliga dom, som få sova. (Till Olle). Gå och lägg dig, du också. Jag måste tänka... (Olle går. Jonsson lägger sig på soffan. (För sig själv): Om jag skulle be den där Ville måla färdigt. Men de' gör han inte utan att få Maria. (Paus). Men han ska ta' henne utan att få, för mig... När hon själv vill. Vad vinner jag egentligen på det här? Ingenting. Jag får stå med mitt »pruthus» för landshövdingen, hela världen... Å ändå tar målarkladden jän-tan. (Skratt och slammer av koppar i lövsalen utanför Jonssons fönster. Jonsson går fram till fönstret). Å, där sitter dom, de unga... Maria — mitt enda barn... Min dotter... Målarn ser frank

ut ... Snyggt klädd ... Nykter karl ... Dom dricker endast kaffe, fast det nu finns både vin och konjak, öl och punsch i huset. Han tar henne ... Se ... Jag kan ingenting göra ... Han kysser henne ... Mitt för mina ögon. (Lägger sig på soffan). Ja, de' är ju bra, han sitter där. Ett ord av mig, och som en katt kilar han upp på stegen och smetar dit ett s. Ett ord av mig ... Men de' är inte så lätt att säga. (Steg höras från angränsande rum).

Gumman Jonsson (kommer in): Ja, men hör du, Jonte, kan du nu inte be Wallin göra arbetet färdigt ... De' vill säga, gå in på hans villkor, att få ditt medgivande till giftermålet eller förlovningen först. Dom är för resten hemligt förlovade.

Jonsson: Be honom komma. (Gumman går. Wallin kommer in).

Wallin: Go'morron får jag väl säga, fast det är mitt i natten — men en ny dag är snart här.

Jonsson: Har ni fullgjort ert ackord och målat färdigt?

Wallin: Inte ännu. Ingen tid har varit bestämd, då arbetet skulle vara färdigt.

Jonsson: Nej, det var ingen tid bestämd. Men när ni vet att landshövdingen kommer om några timmar, så kunde ni väl ha haft det färdigt nu.

Wallin: Ja, jag skall göra det. Före klockan 9 i dag skall det vara färdigt. (Går.)

Jonsson: De' var mig en rolig prisse. Tänker han göra't utan villkor? (Stiger upp och går till fönstret). A, där sitter dom nu igen. (Öppnar fönstret). Tänker Wallin göra't utan villkor?

Wallins röst (från lövsalen): Ja, jag gör det utan villkor. Jag behöver ej fråga efter villkor. Maria och jag skola bli ett ändå. Jag förstår vad ni menar. Ni tror att jag vill pocka mig till edra pengar. Visst inte. Behåll dem själv. Jag är nöjd med Marie, som ni inte kan neka mig.

Jonsson (stänger fönstret): Stolt, ädelmodig, frågar inte efter pengar. (Öppnar fönstret igen). Men om ni får mina pengar, min gård och min skog, vad skulle ni då göra?

Wallins röst: A-ja, de kunde ju vara bra att ha. På berget där borta, där solen nu går upp, skulle ett Folkets hus göra sig bra.

Jonsson (stänger fönstret): Där hör man! Men vad ska jag väl göra? Är ju besegrad och bunden till händer och fötter. Nu återstår endast att bevara skenet och göra nödvändigheten till en dygd. (Öppnar fönstret, ropar utåt): Tag henne då — ni har mitt samtycke!

Wallins röst: Tack, svärfar! Jag visste väl att du var en hedersspascha. Nu kilar jag ned och målar ett stort S på pruthuset.

Jonsson: Ja, ja, ett riktigt tydligt S, så att det blir spruthus till sist!

(Ridån faller.)

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

(Faint signature or name)

